

תקנון ניגוד עניינים

תאריך עדכון אחרון: 7.2.12

1. כללי

עובדי מחקר יבצעו את מחקרם ללא פניות. עליהם להפעיל את שיפוטם המקצועי באופן עצמאי ובלא ששיקולים זרים ישפיעו על היבט כלשהו של מחקרם. עובדי מחקר יגלו כל עניין שיש בו, או שעשוי להיראות כי יש בו, להטות את המחקר או להשפיע באופן לא ראוי על החלטות הנוגעות לניהול המחקר. גילוי כזה מאפשר לנקוט באמצעים שיבטיחו כי המחקר יבוצע ללא פניות, ובאופן עצמאי ומקצועי.

האוניברסיטה העברית הקימה ועדה לניגוד עניינים כדי לבקר ולפתור ניגודי עניינים תוך כדי התהוותם ולייעץ במצבים העשויים להתפתח למצבי ניגוד עניינים.

הפרה של הכללים המפורטים בסעיפים 3 ו-4 לתקנון זה וכן אי ציות להחלטה של הוועדה לניגוד עניינים, ייחשבו לעבירת משמעת.

בכל מקום בתקנון זה שבו מופיעה לשון זכר, גם לשון נקבה במשמע, ובכל מקום שבו מופיעה לשון יחיד, גם לשון רבים במשמע, ולהיפך.

2. מה נחשב לניגוד עניינים?

עובדי מחקר נגועים בניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי, כאשר יש אפשרות ממשית, נחזית או פוטנציאלית ששיקול זר יטה את השיפוט העצמאי והמקצועי הדרוש במחקר אקדמי. עובדי מחקר הם עובדי האוניברסיטה העברית, גמלאיה, אורחיה ותלמידיה לתואר מוסמך ולתואר דוקטור המעורבים בתכנון מחקר, בהגשת הצעות מחקר למימון, בניהול המחקר או בדיווחו, או בהחלטות ביחס למיסחורו, וכן כל אדם המנצל את משאבי האוניברסיטה ו/או המעורב במחקר עם מי מהאנשים המנויים לעיל. ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי:

ניגוד עניינים ממשי הוא מצב שבו קיימת אפשרות שהשיפוט העצמאי והמקצועי הדרוש במחקר אקדמי יוטה על ידי שיקול זר. ניגוד עניינים נחזה הוא מצב שבו לאדם סביר נראה כי יש אפשרות סבירה שהשיפוט העצמאי והמקצועי של החוקר יוטה. ניגוד עניינים פוטנציאלי הוא מצב שעשוי להתפתח לניגוד עניינים ממשי או נחזה.

שיקול זר יכול להיות מכל סוג – אישי, מקצועי, כספי, מסחרי, או כל דבר אחר. הוא יכול להיות של החוקר עצמו, של בני משפחתו הקרובים, של חבריו הקרובים, של גורמים מממנים, או של כל אדם או גוף אחר.

מצבים אופייניים, אך לא ממצים, שבהם מתעוררים ניגודי עניינים הם:

א. כאשר החוקר (או בני משפחתו הקרובים, חבריו הקרובים, תלמידיו או כל אדם או גוף אחר שאליו יש לו זיקה) קשור לגוף המממן את המחקר באופן שמאפשר לו להפיק רווח כספי ישיר או עקיף, קיים ניגוד עניינים ממשי המחייב גילוי וניהול. גם כאשר אין אפשרות להפיק רווח כספי, קיים ניגוד עניינים נחזה, המחייב גילוי וניהול. כאשר אחד מבני האדם המוזכרים לעיל שוקל יצירת קשר עם המממן, קיים ניגוד עניינים פוטנציאלי, המחייב גילוי וניהול.

באופן מיוחד, כאשר במהלך המחקר, עובד המחקר פועל לרשום פטנט על תוצאות מחקרו באמצעות חברת "יישום", דרך אדם או גוף שעמו יש לו קשר, או באופן עצמאי, קיים ניגוד עניינים ממשי, המחייב גילוי וניהול.

ב. כאשר למממן המחקר יש עניין כספי או עניין לא אקדמי אחר בתוצאות המחקר, כגון מיסחורו, לא תמיד קיים ניגוד עניינים ממשי. אבל מצב כזה עלול להוות ניגוד עניינים נחזה המחייב גילוי וניהול, והוא אף עלול להוות ניגוד עניינים פוטנציאלי, המחייב גילוי וניהול.

ג. כאשר המממן או עובד המחקר (או בני משפחתו הקרובים, חבריו הקרובים או תלמידיו) או כל גוף שאליו יש לעובד המחקר זיקה או שבו יש לעובד המחקר עניין, מעוניינים או עשויים להפיק תועלת מדחיית פרסום, מפרסום חלקי או מטעה או מאי פרסום של תוצאות המחקר, קיים ניגוד עניינים ממשי, המחייב גילוי וניהול.

ד. כאשר רווח פרטי או תועלת אישית או מקצועית משמעותית (החורגת מקידום מקצועי רגיל) תלויים בתוצאות המחקר, קיים ניגוד עניינים ממשי, המחייב גילוי וניהול.

3. חובות כלליות

א. השיפוט העצמאי, המקצועי ונטול הפניות הנדרש מחוקר אקדמי לא יוטה על ידי שיקולים זרים.
ב. עובדי מחקר יקיימו חובות גילוי המפורטות בתקנון זה ויצייתו להחלטות של הוועדה לניגוד עניינים.

4. חובות גילוי

4.1 גילוי שנתי

כל עובד אקדמי וכל עובד מעבדה, כל מהנדס וכל טכנאי המעורב במחקר ממומן, וכן כל עובדי הרשות למחקר ופיתוח יגישו הצהרת ניגוד עניינים בכל שנה.
הצהרה תישלח על ידי הרשות למחקר ופיתוח ותוגש לה כנדרש.
כל הצהרה המצביעה על קיומו של ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי תועבר לטיפול של הוועדה לניגוד עניינים.

4.2 גילוי בבקשת מימון של מחקר

אל כל בקשה למימון מחקר תצורף הצהרת ניגוד עניינים המתייחסת לכל עובדי המחקר המעורבים במחקר. כל ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי שיתהווה במהלך המחקר ידווח מיד לוועדה לניגוד עניינים.

4.3 גילוי על ידי תלמיד מחקר

אל כל הצעת מחקר המוגשת לרשות לתלמידי מחקר תצורף הצהרת ניגוד עניינים של התלמיד ביחס למחקר המוצע, המעידה על כי מדריך העבודה הסביר את כללי ניגוד העניינים במחקר ושהתלמיד הבין אותם לפני שחתם על ההצהרה. להצהרה זו תצורף הצהרה של המדריך לפיה הוא הסביר לתלמיד את כללי ניגוד עניינים במחקר בטרם חתם התלמיד על הצהרתו, ושהמדריך סבור כי התלמיד הבין אותם. הרשות לתלמידי מחקר תשלח העתק מההצהרה לרשות למחקר ופיתוח.

4.4 הצהרות אד הוק

עובדי מחקר יגלו לוועדה לניגוד עניינים ביזמתם כל ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי המתהווה במהלך מחקרם שלא נגלה בהצהרה שנתית או בבקשה למימון מחקר, או שהשתנה מאז שנגלה. ניגוד העניינים ידווח מיד עם התהוותו.

5. היועצות

עובדי מחקר רשאים להיוועץ בוועדה לניגוד עניינים כדי לברר אם מצב שבו הם נמצאים מהווה מצב של ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי, וכיצד להימנע ממצב זה או לנהלו.

6. תיוק

הצהרות הנדונות בסעיפים 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, בקשות להיוועץ בוועדה ותייעוד עבודת הוועדה לניגוד עניינים יתויקו ברשות למחקר ופיתוח וכל רשות המוסמכת לטפל בענייני ניגוד עניינים והפרות של כללי האוניברסיטה תהיה מוסמכת לעיין בהם.

7. הוועדה לניגוד עניינים

הוועדה מורכבת מסגני הדיקנים לענייני מחקר או יושבי ראש ועדות המחקר של הפקולטות ובתי הספר העצמאיים, נציג של חברת יישום ויו"ר הרשות למחקר ופיתוח. בהיעדר נושא משרה בפקולטה כאמור, ימנה הדיקן או ראש בית-הספר את נציג הפקולטה או בית-הספר בוועדה.
יו"ר הרשות למחקר ופיתוח יהיה יו"ר הוועדה. לנציג של חברת יישום לא תהיה זכות הצבעה.

8. פעילות הוועדה לניגוד עניינים

א. בכל מקרה המובא לידיעת הוועדה לניגוד עניינים, בין על ידי הרשות למו"פ (בעקבות הצהרות שנתיות, בקשות למימון או הצהרות של תלמידי מחקר), בין על ידי גילוי של עובד מחקר ובין בהיועצות של עובד מחקר, ימנה יו"ר הוועדה שני חברים נוספים מבין חברי הוועדה בעלי זכות הצבעה, שלפחות אחד מהם יהיה בתחום קרוב לזה של החוקר שעניינו נדון. היו"ר ושני חברים אלה יחליטו כיצד לנהל את המצב. ניתן לצרף להרכב את חבר הוועדה שמייצג את חברת "יישום", בלא זכות הצבעה.

ב. הוועדה רשאית להחליט:

- 1) שהמצב אינו מחייב טיפול כלשהו;
- 2) שעובד המחקר חייב לגלות את ניגוד העניינים לאנשים או גופים נקובים;
- 3) שיש לשנות את תכנית המחקר באופן שימנע ניגוד עניינים או שיאפשר את ניהולו;
- 4) שיש למנות אדם שיבקר באופן עצמאי את תכנונו, את ניהולו או את דיווחו של המחקר;
- 5) שעובד המחקר חייב לשחרר עצמו מעניין כספי בגוף המממן את המחקר או בגוף שיש לו עניין לא אקדמי בתוצאות המחקר;
- 6) שעובד המחקר חייב לנתק את הקשר בינו ובין האדם או הגוף שבגיניו נוצר ניגוד עניינים;
- 7) שיש לפסול את עובד המחקר מהשתתפות במחקר, כולו או חלקו;
- 8) שיש לנקוט בכל צעד אחר הנראה מתאים כדי להימנע מניגוד עניינים או לנהלו.

ג. בבואה להכריע אם קיים ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי המחייב ניהול ומהם האמצעים הראויים לניהולו, הוועדה אינה כבולה לכללים פורמליים כלשהם. עם זאת, לפני הכרעה, עליה לשמוע את עמדתם של עובדי המחקר המעורבים ביחס למצב הנדון וביחס לאמצעים הראויים לניהולו, אם הם חפצים בכך. במקרים מיוחדים, יורשה לחוקרים להציג בפני הוועדה עמדות של אחרים, בכתב או בעל פה.

ד. בבואה להכריע אם קיים ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי המחייב ניהול ומהם האמצעים הראויים לניהולו, ובמקרים שבהם הכללים אינם קובעים הסדרים מפורשים אחרים, תונחה הוועדה על ידי סטנדרטים מקובלים במוסדות אקדמיים בישראל ובחו"ל.

ה. כל דיוני הוועדה, לרבות אלה שבהם משתתף עובד המחקר, ולהוציא הבהרות וחילופי דעות מקדמיים, יקוימו במפגש אישי, ולא בכתב או בדוא"ל. עם זאת, עובד המחקר רשאי להגיש את עמדתו גם בכתב אם הוא חפץ בכך. יישמר תיעוד של תוכן הדיונים.

ו. כל החלטות הוועדה תינתנה בכתב. החלטות ותיעוד של דיונים ושל הליך ההכרעה יועמדו לרשות חברי הוועדה לפי בקשתם. החלטות הוועדה יועמדו לרשות חברי סגל האוניברסיטה באופן שלא יחשוף לאנשים לא מוסמכים את זהותם של עובדי המחקר שמחקרם נדון או פרטים אחרים שאינם נחוצים לשם הבנתו של ניגוד העניינים הנדון.

ז. בבואה להכריע אם קיים ניגוד עניינים ממשי, נחזה או פוטנציאלי המחייב ניהול ומהם הצעדים הראויים לניהולו, רשאית הוועדה לקבל החלטות זמניות כראות עיניה, כגון השעיית עובד המחקר ממעורבות במחקר, גילוי המצב למממן המחקר, הקפאת כספי המחקר, וכיו"ב, וזאת עד למתן החלטה סופית. סמכות זו לא תופעל בלא שתינתן לעובד המחקר הזדמנות להישמע, ולא תינקט כל פעולה שתפגע מעבר לנדרש בהתקדמות המחקר או ביחסים שבין החוקר לגוף המממן.

ח. ערעור על החלטות הוועדה יישמע בפני מליאת הוועדה. מספר החברים המזערי הדרוש לקוורום של המליאה הוא 7 חברים בעלי זכות הצבעה.

ט. החלטות הוועדה לניגוד עניינים מחייבות את עובדי המחקר.

9. כללים נוספים

א. קיומם של כללים אוניברסיטאיים המטפלים בבעיות אחרות הנובעות ממיסחור של מחקר, כגון כללים העוסקים בקשר בין עובד אקדמי לגורם עסקי וכללים העוסקים בניצול של המצאות ופטנטים, אינו פוטר עובד מחקר מחובותיו לפי תקנון זה.

ב. עובדי מחקר יקיימו דרישות של גורמים המממנים את מחקרם ביחס לניגוד עניינים וגילויים.

ג. הכללים המפורטים בתקנון זה אינם עוסקים בסוגיה של ניגוד מחויבות, המטופלת בכללים אוניברסיטאיים אחרים, כגון אלה העוסקים בהעסקה מחוץ לאוניברסיטה, בהעסקתם, קידומם או מינוים של קרובי משפחה, באיסור קבלת מתנות וכיו"ב.

10. הפרת כללים

הפרה של הכללים המפורטים בסעיפים 3 ו-4 וכן אי ציות להחלטה של הוועדה לניגוד עניינים, יחשבו לעבירת משמעת.